

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Тимошенко О.В.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Анотація. У статті представлено структурно-функціональну модель оптимізації професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури. Розкриті її структурні елементи і вказано на шляхи удосконалення професійної підготовки відповідно до вимог розвитку сучасної освіти в Україні. Встановлено, що тільки комплексне удосконалення всіх структурних елементів професійної підготовки, а не лише її окремих складових дасть можливість значно оптимізувати професійну підготовку фахівців у ВНЗ.

Ключові слова: підготовка, модель, вчитель, фізична культура

Аннотация. Тимошенко О.В.. Пути оптимизации профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры в условиях развития современного образования в Украине. В статье представлена концептуальная структурно-функциональная модель оптимизации профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры. Раскрыты ее структурные элементы и указано на пути совершенствования профессиональной подготовки в соответствии с требованиями развития современного образования в Украине. Установлено, что только комплексное усовершенствование всех структурных элементов, а не только ее отдельных составляющих даст возможность значительно оптимизировать профессиональную подготовку специалистов в ВУЗ.

Ключевые слова: подготовка, модель, учитель, физическая культура

Annotation. Timoshenko O.V. The ways of optimization professional preparation of future teachers of physical culture according to development of modern education in Ukraine. In this article the structural and functional model of optimization of professional preparation of future teachers of physical culture is presented. Exposed its structural elements and it is indicated on the ways of improvement of professional preparation according to the requirements of development of modern education in Ukraine. It is set, that only complex improvement of all structural elements of professional preparation, and not only its separate constituents will give possibility considerably to optimize professional preparation of specialists in high schools.

Keywords: preparation, model, teacher, physical training.

Вступ.

На сьогоднішній день ступінь удосконалення функціонування навчального закладу визначається не стільки його поточною, сьогоднішньою ефективністю використання ресурсів, скільки здібністю у повній мірі застосовувати досягнення науково-технічного прогресу для підвищення ефективності навчального процесу у перспективі. На думку О.В. Пендзина і Е.К. Скибицького скільки б не було досконалим чи ефективним те чи інше виробництво, галузь, в тому числі, педагогічна освіта, його майбутнє залежить в першу чергу від здібності до подальшого удосконалення на основі застосування досягнень новітніх технологій [8]. Багато науковців вказують на те, що проблема виходу на більш високий рівень підготовки майбутніх фахівців для всіх галузей народного господарства пов'язується з оптимізацією професійної підготовки спеціалістів [2,4].

За дослідженнями А.П. Верхоли ефективність професійної підготовки закономірно залежить від вибору оптимальних поєднань методів викладання, стимулювання і контролю. Якщо вибір методів і засобів підготовки відповідає поставленим завданням, враховує особливості змісту і можливості молоді, то ефективність навчання буде максимально можливим у відповідних умовах. Якщо ж вибір методів і засобів є стандартним у різних умовах, незалежно від специфіки завдань, які вирішуються, особливостей змісту і можливостей студентів то ефективність підготовки буде нижчою за оптимальну [3].

Робота виконана за планом НДР національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Формулювання цілей роботи

Метою нашого дослідження є розробка і обґрунтування концептуальної структурно-функціональної моделі оптимізації професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури і визначити шляхи її удосконалення в умовах розвитку сучасної освіти в Україні.

Результати дослідження.

На думку Б.С. Гершунського [4, ст. 5], становлення і інтенсивний розвиток теорії оптимізації навчально-виховного процесу, який охоплює різні сторони таких глобальних педагогічних явищ як виховання і навчання пояснюється глибокими об'єктивними причинами, неперервним збільшенням вимог суспільства до навчальних закладів, які виконують на практиці складне і відповідальне завдання, а саме формують усесторонню розвинену особистість.

В. П. Скалозуб розглядає питання оптимальної діяльності основної системи вищої школи: викладач-студентціль у навчально-виховному процесі, у зв'язку з необхідністю встановити принцип систематичності у дидактичній вищій школі [7]. Автор вважає, що введення принципу систематичності відкриває перспективи максимального використання студентом можливості діяти як саме організуюча система, у чому проглядається існуючий фактор оптимізації навчального процесу. Таким чином, на думку В. П. Скалозуба, встановлення окремих дидактичних принципів також є компонентом оптимізації навчального процесу.

С. І. Архангельський вважає, що слід розглядати оптимізацію як фактор, який визначає зміст і коло завдань наукової організації навчального процесу, тобто він розглядає оптимізацію, не як самостійний процес, а всього як деяку якісну характеристику кінцевих рішень трьох взаємопов'язаних питань: побудови оптимальної системи і всіх її елементів; встановлення оптимальних шляхів її функціонування і розвитку; вибір оптимальних способів її оцінки, регулювання і управління [1]. Перераховані питання можна розглядати як завдання чи кінцеві результати оптимізації процесу навчання, але не як зміст оптимізації процесу, який розглядається.

На нашу думку, велике значення має випереджальне навчання, тобто воно повинно виходити на передній край настільки, щоб по закінченні навчального закладу фахівець був на рівні сучасних знань. По-перше, необхідність у випереджальному навчанні пов'язана із прискоренням темпів розвитку науки і відставанням навчання. Друга причина, яка вимагає випереджального навчання, полягає у потребі скоротити час на підготовку спеціаліста в області проблемних знань. Третя причина – дидактичної властивості. У навчанні не можна весь час грати, необхідно забезпечити умови для можливості студентів вирішувати реальні проблеми, так-як істотне значення має фактор старіння наукової інформації.

Оптимальність витрат часу і зусиль викладачів і студентів перевіряється відповідністю їх діючим гігієнічним нормативам. Так, навчальне навантаження для бакалаврів повинно становити не більше 30 годин на тиждень, для магістрів не більше 18 годин. У цей час, природно, не входять витрати на методичну, виховну та організаторську роботу, які у всіх вищих навчальних закладах проводяться після робочого дня.

Що стосується моделі оптимізації професійної підготовки фахівця фізичного виховання і спорту, то вона має дві складові: оптимізація наукової організації педагогічної праці у вищій школі та оптимізація змісту професійної підготовки (рис. .1.). При цьому оптимізації наукової організації педагогічної праці у вищій школі, то вона складається з оптимізації управління професійною підготовкою і оптимізації роботи керівника. До оптимізації управління професійною підготовкою відносяться: планування і організація, регулювання і корекція діяльності, навчально-матеріальні умови, поточний і підсумковий контроль функціонування ВНЗ в цілому і структурно-гопідрозділу, зокрема та аналіз результатів діяльності.

Логіка наших міркувань стосовно оптимізації змісту професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури спрямовувалася від з'ясування особливостей набуття знань у галузі фізичної культури і спорту, специфіки педагогічної діяльності до визначення мети професійної підготовки студентів далі – до виявлення її основних процесуальних умов, потім пошуку її основного «технологічного» засобу і, нарешті, переосмислення під цим кутом традицій здійснення професійної підготовки студентів зі спеціальності Фізичне виховання та на цій основі створення схеми організації навчального процесу за кредитно-модульною технологією, яка відповідає вимогам, які пред'являються до вищих педагогічних навчальних закладів.

Розглянемо детальніше підходи до проектування, обґрунтування і реалізації змісту професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури

На сьогоднішній день підготовка майбутніх вчителів фізичної культури здійснюється як в класичних фізкультурних ВНЗ, так і в педагогічних ВНЗ.

При цьому формами навчання є денна, заочна, вечірня та екстернатна. Що стосується дистанційної форми навчання, то в останній час вона набирає все більшої популярності в нашій державі.

Зараз комп'ютери є самостійним партнером у навчальному процесі. Проте, як зазначає С.О. Сисоєва, «усвідомлюючи, що проблема комп'ютеризації сьогодні стала життєво необхідною, слід замислитися над тим, чи ми не помиляємося, не порушуємо співвідношення особистісно-гуманного і технологічного, не підміняємо при цьому знання інформованістю, не розриваємо цінні зв'язки вчителя й учня?» [6, с. 87].

Тому важливою є думка Н.Г. Ничкало про доцільність творчо поєднувати використання інформаційних і комунікативних технологій з традиційними, за якими зберігається олюднений особистісний характер навчально-виховного процесу [5, с.78].

Ми поділяємо думку Н.Г. Ничкало і вважаємо, що дистанційна форма навчання під час професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури може застосовуватись частково тільки в процесі теоретичної підготовки. Однак, 30% всіх дисциплін становлять практичні заняття, які потребують формування спеціальних умінь і навичок, виховання фізичних якостей. Особливо під час навчання руховим діям необхідна присутність викладача, який міг оперативно здійснювати корекцію навчального процесу і відповідав би за техніку безпеки при виконанні фізичних вправ, зокрема, на гімнастичних снарядах, під час плавання у воді тощо. І при необхідності міг би надати методичну, медичну допомогу тим, хто займається. Таким чином, дистанційну форму навчання як таку ми не можемо в повній мірі використовувати під час здійснення професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури

Вся підготовка майбутнього вчителя фізичної культури поділена на три цикли: соціальної, гуманітарно-економічної підготовки, природничо-наукової підготовки та професійно-орієнтованої підготовки, яка ділиться на професійно-педагогічну і науково-предметну.

Соціальна, гуманітарно-економічна підготовка забезпечується наявністю в навчальному плані циклу світоглядних дисциплін, до яких відносяться: історія України, філософія, політологія, соціологія, культурологія, правознавство, основи економічної теорії, ділова українська мова, іноземна мова.

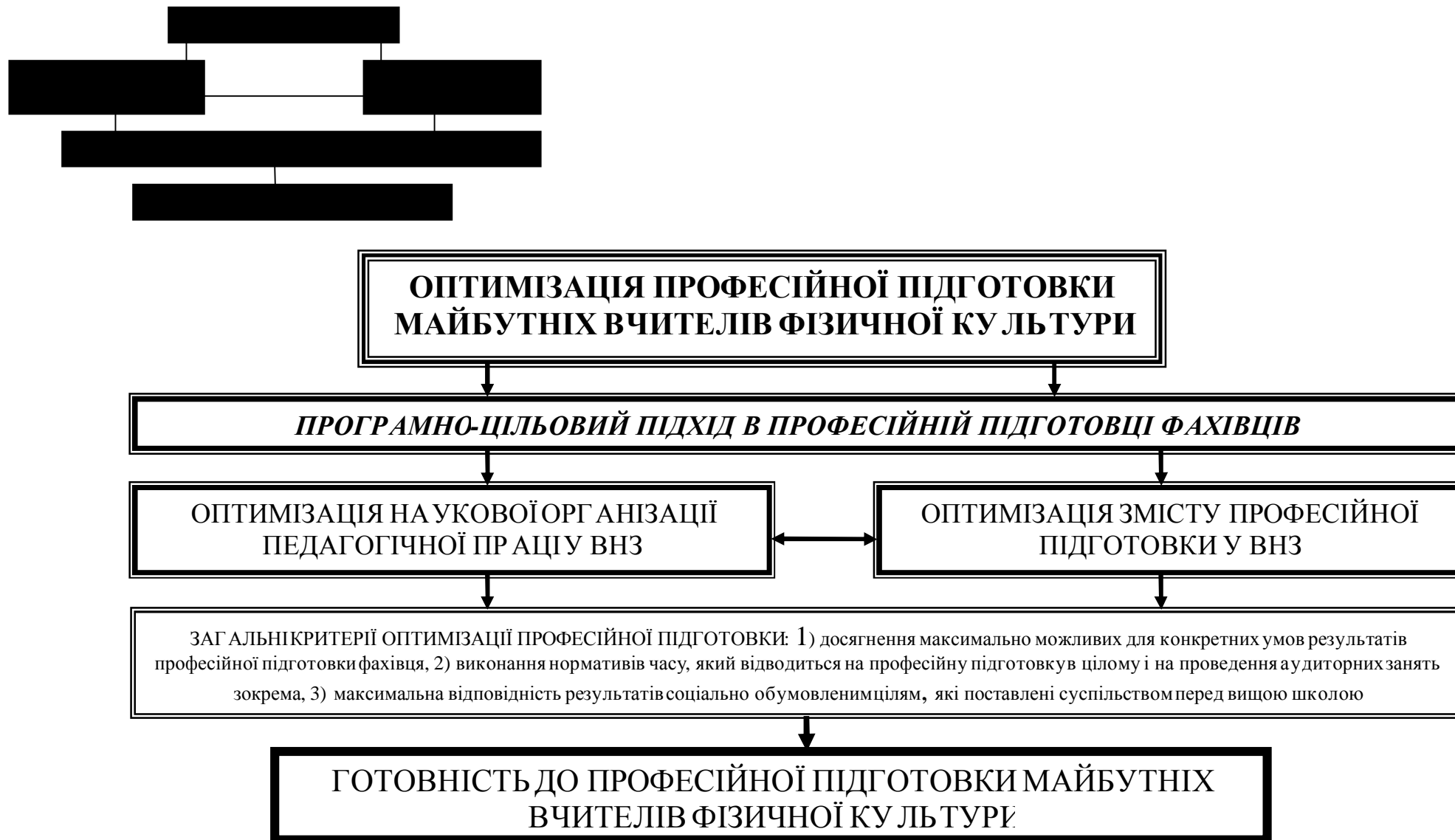
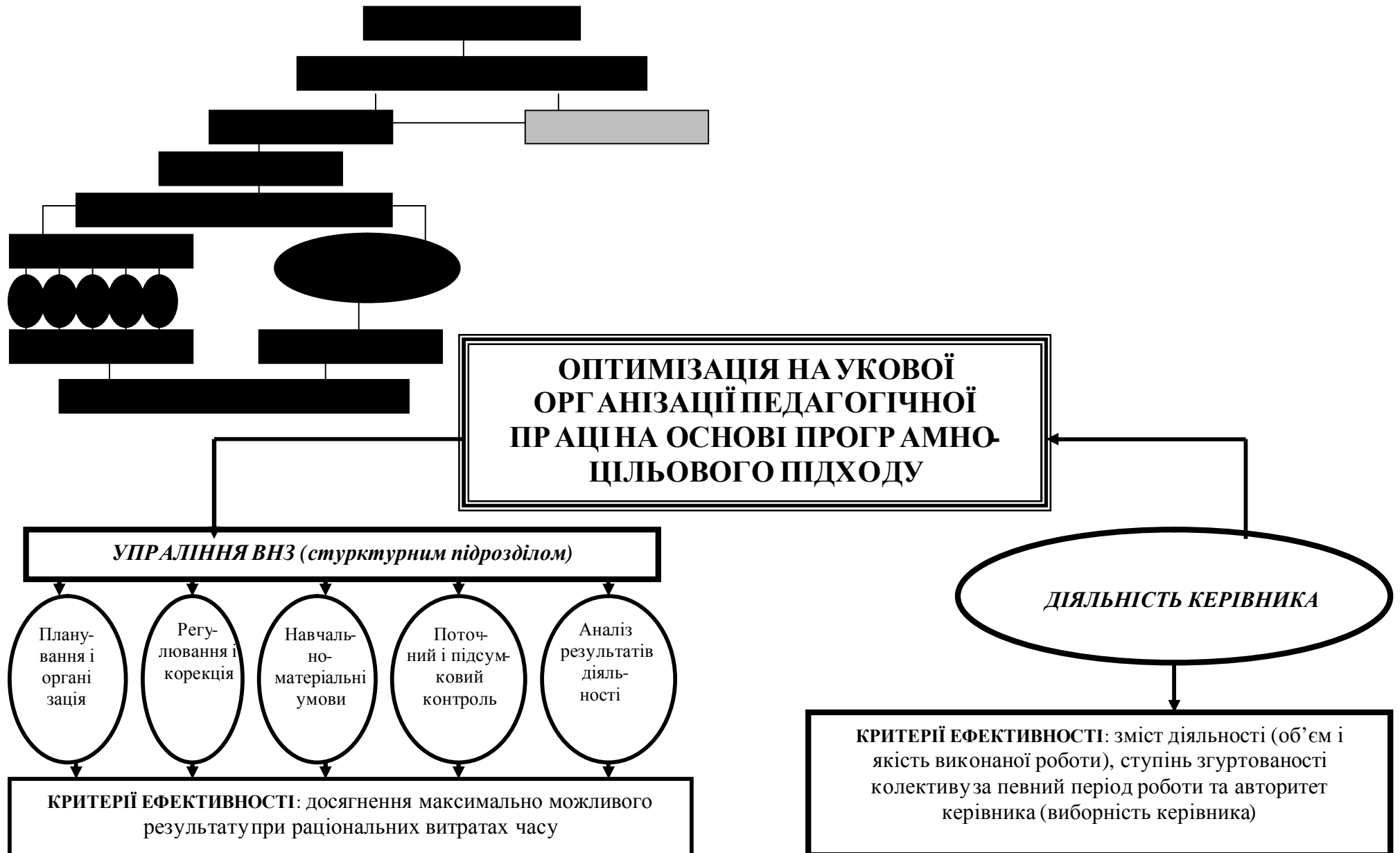

Рис. .1. Модель оптимізації професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури

Оптимізація змісту професійної підготовки вчителя фізичної культури на основі програмно-цільового підходу

ФОРМИ НАВЧАННЯ

Денна

Заочна

Вечірня

Екстернатна

ВИДИ ПІДГОТОВКИ

Соціальна, гуманітарно-економічна

Природничо-наукова

Професійно-орієнтована

Професійно-педагогічна

Науков-предметна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНОЮ ПІДГОТОВКОЮ майбутніх вчителів фізичної культури

МЕТОДИ: загальнопедагогічні, специфічні методи навчання

ПРИНЦИПИ: соціальні, загально-дидактичні, спортивного

ЗАСОБИ: комп'ютерні, мультимедійні технології, Інтернет, Інтранет, технічні засоби навчання, фізичні вправи, оздоровчі сили природи, гігієнічні

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ

Лекції, семінарські, лабораторні, практичні заняття

Індивідуальна робота

Самостійна робота

Організаційно-виховна, пропедевтична, педагогічна, практики

Заняття у студентських наукових гуртках, олімпіади

Участь у спортивних змаганнях, спортивно-масових і фізкультурно-оздоровчих заходах

Туристичні походи, екскурсії

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ майбутніх вчителів фізичної культури

МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ: проміжний, підсумковий

ДЕРЖАВНА АТЕСТАЦІЯ

ЕКСПЕРТНЕ ОПИТУВАННЯ ФАХІВЦІВ

КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОТОВНОСТІ: мотиваційні, когнітивні, діяльнісні

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

ПОТРІБІСНО-МОТИВАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ

КОГНІТИВНИЙ КОМПОНЕНТ

ДІЯЛЬНІСНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ КОМПОНЕНТ

ІНТЕГРАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ

ГОТОВНІСТЬ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ вчителя фізичної культури

Фундаментальні знання студентів спеціальності Фізичне виховання отримують за рахунок вивчення циклу природничо-наукових дисциплін: медико-біологічних основ фізичного виховання (основи медичних знань фізіологія фізичного виховання і спорту, біомеханіка, загальна гігієна і гігієна фізичних вправ), морфофункціональних та метаболічних основ фізичного виховання і спорту (анатомія людини і спортивна морфологія, біохімія і біохімічні основи фізичного виховання, фізіологія людини, вікова фізіологія), безпеки життєдіяльності (основи екології, безпека життєдіяльності і цивільний захист, основи охорони праці), спортивні споруди, медико-біологічний контроль з основами математичної статистики (основи лікарсько-педагогічного контролю, математична статистика), комп'ютерні технології, спортивні споруди обладнання.

Технологічні знання забезпечуються наявністю в навчальному плані циклу професійно-орієнтованої підготовки. Де здійснюється отримання знань психолого-педагогічного характеру за рахунок циклу професійно-педагогічної підготовки до якого ввійшли наступні дисципліни: педагогіка, історія педагогіки, основи педагогічної майстерності, освітньо-виховні системи і технології, методика виховної роботи, психологія, теорія і методика фізичної культури (вступ до спеціальності, історія фізичної культури, теорія і методика фізичного виховання, теорія і методика оздоровчої фізичної культури олімпійський і професійний спорт, організація і проведення спортивно-масової роботи). Формування спеціальних знань, умінь і навичок забезпечується циклом науково-предметної підготовки, який складається з наступних дисциплін: основи здоров'я (валеологія, методика викладання предмету «Основи здоров'я»), фізичної реабілітація, яка включає масаж, організації і управління у сфері фізичної культури і спорту, до якої входить і економіка фізичної культури і спорту, організація і методика туризму, теорія і методика викладання спортивних і рухливих ігор, гімнастики, легкої атлетики, плавання, спортивних двобоїв, атлетизму, лижних видів спорту та спортивно-педагогічного досконалення.

Організаційно-методичне управління професійною підготовкою майбутніх вчителів фізичної культури здійснюється за допомогою методів навчання: загальнодидактичних і специфічних методів, та у відповідності з наступними групами принципів: соціальних, загальнодидактичних і принципів спортивного тренування.

В процесі професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури використовуються різні засоби навчання, зокрема, комп'ютерні технології, мультимедійні пристрої, технічні засоби навчання, Інтернет, Інтранет, а також специфічні засоби, що притаманні галузі фізичної культури і спорту, а саме фізичні вправи, оздоровчі сили природи та гігієнічні фактори.

В процесі професійної підготовки студенти зі спеціальності Фізичне виховання повинні відвідувати лекційні, семінарські, практичні, лабораторні заняття. Для них передбачена самостійна та індивідуальна робота, остання дає змогу при необхідності отримати консультацію від викладача, або безпосередньо виконати модульне завдання. Велике значення в процесі підготовки майбутніх вчителів фізичної культури наявність у моделі професійної підготовки різних видів практик, зокрема, організаційно-педагогічної, пропедевтичної, навчальної і педагогічної (виробничої). Під час навчання у ВНЗ студенти повинні активно підвищувати свій науковий потенціал через активну участь їх в гуртках наукової творчості та в олімпіадах з різних дисциплін, які вони вивчають. Враховуючи специфіку майбутньої професії, у студентів зі спеціальності Фізичне виховання велике значення має удосконалення спортивної майстерності, через участь їх в навчально-тренувальних заняттях, різних спортивних змаганнях, спортивно-масових і фізкультурно-оздоровчих заходах, туристичних походах та екскурсіях.

В моделі професійної підготовки велике значення має здійснення моніторингу та визначення технологічної і практично-діяльної готовності. Моніторинг якості підготовки майбутніх фахівців проводиться за допомогою державної атестації, експертного опитування фахівців у галузі фізичної культури і спорту, зокрема, вчителів фізичної культури модульного контролю, який у свою чергу, ділиться на проміжний і підсумковий контроль. Визначення ефективності професійної підготовки студентів зі спеціальності Фізичне виховання здійснюється за наступними критеріями: готовності мотиваційні, когнітивні і діяльнісні.

При визначенні рівнів готовності майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності за ознаками діяльностного критерію було враховано рівень засвоєння спеціальних умінь, навичок і фізичної підготовленості з практичних дисциплін спортивного профілю, уміння здійснювати контроль фізичної і інтелектуальної підготовленості та стану здоров'я студентської молоді, здібність правильно вибирати і застосовувати на практиці засоби і методи щодо навчання спеціальним руховим діям і розвитку фізичних якостей в процесі професійної діяльності, здійснювати програмування уроків фізичної культури організацію і проведення спортивно-масових і фізкультурно-оздоровчих заходів, туристичних походів.

За допомогою різних форм навчання, внаслідок різних видів підготовки, через організаційно-методичне управління професійною підготовкою, що включає в себе: використання засобів, методів і принципів, різні форми організації навчального процесу і моніторинг якості освіти, до складу якого входять різні форми контролю і критерії готовності студентської молоді формується професійна компетентність майбутнього вчителя фізичної культури яка складається з наступних компонентів: потрібнісно-мотиваційний, когнітивний, діяльностно-технологічний та інтеграційний.

Узагальнюючи вищесказане можна вилити наступні *шляхи оптимізації професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури*.

- організація професійної підготовки на адміністративному і навчальному рівнях (постановка цілей, розробка програм управління; впровадження кредитно-модульної технології в навчальний процес, проведення різних видів практик, спортивно-масових і фізкультурно-оздоровчих заходів);
- узгодження змісту навчального плану підготовки вчителів фізичної культури з програмами підготовки європейських країн і уніфікація їх в межах України;
- використання між предметних внутрішньо предметних зв'язків (за рахунок створення інтегрованих курсів);
- застосування навчально-методичних комплексів (навчальні програми, посібники, діагностичні засоби оцінювання знань, умінь і навичок)
- організація самостійної роботи студентської молоді (створення належних умов (наявність комп'ютерних технологій, можливість виходу в Інтернет), створення електронних підручників, навчально-методичних карток);
- включення в практичну частину занять завдань для формування професійно-технологічної компетентності майбутніх фахівців.

Висновки.

Таким чином, сучасна система навчання у вищій школі потребує якісного оновлення, глибокого реформування і вдосконалення. Традиційні її форми, особливо з домінуючою лекційно-семінарською, у якій опитування змінюється поясненням, а потім так званім закріпленням, неспроможне забезпечити виконання вищою школою завдань підготовки фахівців нової генерації, здатних до креативного мислення, повної самореалізації в нестандартних умовах ринкової життєдіяльності. На зміну формальним, спрощеним методам діагностики знань приходять комплексні системи, які водночас забезпечують і об'єктивність оцінювання знань студентів і їх мотивацію до плідної роботи упродовж всього періоду навчання.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем оптимізації професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури в умовах розвитку сучасної освіти в Україні.

Література:

1. Архангельский С.М. Лекция по научной организации учебного процесса в высшей школе / С.М. Архангельский. – М.: Высшая шк., 1976. – 199 с.
2. Афанасьев В.Г. Человек в управлении обществом / В.Г. Афанасьев. – М., 1977. – 214 с.
3. Верхола А.П. Оптимизация процесса обучения в вузе / А.П. Верхола – К., 1979. – 176 с.
4. Методологические и теоретические проблемы оптимизации учебно-воспитательного процесса: Сб. науч. тр. / Под ред. Ю.К. Бабанского, АПН СССР. НИИ обществ. пробл. воспитания – М.: АПН СССР, 1984. – 77 с.
5. Ничкало Н.Г. Неперервна професійна освіта: міжнародний аспект // Матеріали Міжнародної наукової конференції «Творча особистість у системі неперервної професійної освіти» / За ред. С.О. Сисоевої і О.Г. Романовського – Харків: ХДПУ, 2000. – С.54-80.
6. Сисоева С.О. Педагогічні технології творчого розвитку особистості: проблеми і суперечності // Матеріали Міжнародної наукової конференції «Творча особистість у системі неперервної професійної освіти» / За ред. С.О. Сисоевої і О.Г. Романовського – Харків: ХДПУ, 2000. – С.84-90.
7. Скалозуб В.П. Системний підхід як принцип педагогіки вищої школи / В.П. Скалозуб // Проблеми вищої школи – 1973. – Вип. 15. – С. 51 -55.
8. Пендзин О.В. Интенсификация как предпосылка и результат механизма взаимодействия производственных сил и производственных отношений: Дис. ... канд. экон. наук 08.00.01 / О.В. Пендзин, Э.Г. Скибицкий. – К., 1989 – 194 с.

Надійшла до редакції 07.07.2008р.